

Policyrekommendation

18 februari 2025

DECA- och IMAGINE-konsortierna

MEDIEKUNNIGHET SOM BEAKTAR OLIKA GRUPPER STÖDER DEN NATIONELLA INFORMATIONSSÄKERHETEN

I samhälle som är resilient, dvs. motståndskraftigt, är det centralt med tillit till samhället i stort, till andra människor och till informationsinstitutioner såsom medier.

Forskning visar att förtroendet för medier har minskat och att nyhetskonsumtion via sociala medier har ökat märkbart. Samtidigt har individers känslor och attityder gentemot det egna politiska partiet eller den egna gruppen blivit mer positiva, medan känslor gentemot motstående partier eller grupper blivit mer negativa. Det här leder till uppkomsten av olika grupper med separata informationskällor och världsbilder.

Medie- och informationskunnighet (MIK) är ett centralt verktyg för att stärka säkerheten på både nationell nivå och EU-nivå och för att motverka försvagandet av tillit. För att främja MIK är följande åtgärder nödvändiga:

- Det är viktigt att kartlägga och förstå att olika grupper i Finland har olika kommunikations- och informationsbehov.
- Samtidigt bör förståelsen mellan olika samhällsgrupper stärkas.
- Dessa principer bör integreras i utbildnings- och kulturpolitiken.
- Medie- och informationskunnighet (MIK) som beaktar olika grupper bör införlivas i den övergripande säkerheten och i den nationella säkerhetsstrategin för samhället som godkändes i januari 2025.
- Detta innebär att den offentliga förvaltningens och lärares resurser och kompetens bör stärkas.
- Olika aktörer bör samordna produktionen av nytt undervisningsmaterial för att säkerställa att olika gruppers behov beaktas på alla utbildningsnivåer samt inom vuxenutbildningen.
- Nationella medier spelar en nyckelroll i MIK-arbetet, som inkluderar hänsyn till olika grupper och ömsesidig förståelse.

Läskunnighet som grund för Finlands informationsresiliens

Falska nyheter, konspirationsteorier och utländska informationsoperationer på nätet har under flera år varit teman inom både internationell och nationell politik. Deras skadliga effekter har väckt oro både för individers välbefinnande och för demokratins förverkligande. Så kallade *informationsstörningar* är former av vilseledande kommunikation som sprids antingen oavsiktligt eller medvetet.

Flera lösningar har övervägts för att bekämpa dessa informationsstörningar och för att stärka den nationella säkerheten samt den så kallade *informationsresiliensen*. I den europeiska debatten spelar medie- och informationskunnighet (MIK) en central roll, både i traditionella och digitala miljöer, för att motverka informationsstörningar och säkerställa det demokratiska samtalet.

MIK kan ses som ett verktyg som gör det möjligt för samhället att bygga upp motståndskraft mot falsk information och andra former av informationsstörningar. Internationella aktörer som UNESCO och EU definierar mediekunnighet på liknande sätt: det syftar både på förmågan att verka i olika informations-, medie- och kommunikationsmiljöer, och rätten att göra det på ett säkert sätt.

Syftet med MIK är att mediekonsumenter ska kunna identifiera pålitlig och relevant information både i nyhetsmedier och på nätet. Detta betonas som en del av EU:s digitala kompetens, i ett ökat fokus inom det europeiska observatoriet för digitala medier EDMO:s verksamhet, samt i EU:s krav på onlineplattformars arbete med MIK.

Finland är på många sätt ett resilient samhälle. Vårt land är känt som ett starkt informationssamhälle och har legat i spetsen för digital utveckling sedan 1990-talet. Finland rankas högt i internationella jämförelser av mediemångfald och pressfrihet. Finland har även en lång tradition av att främja MIK inom både civilsamhället och politiken. Av dessa skäl har Finland varit föregångare i att bekämpa informationsstörningar och hör enligt forskning till de mest framgångsrika europeiska länderna inom detta område.

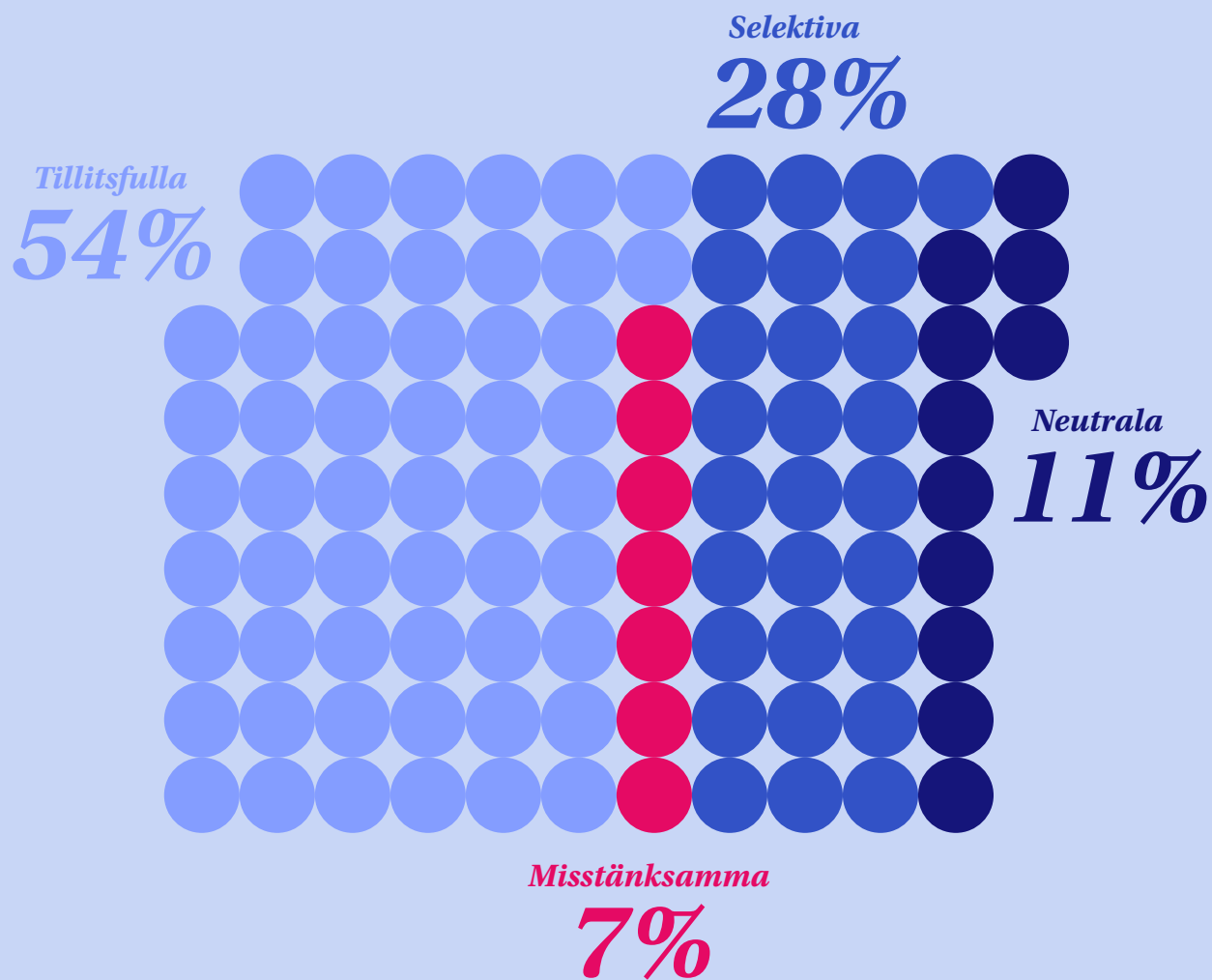
Tilliten blir alltmer fragmenterad

Satsningar på MIK i Finland har burit frukt, men den globala informationsmiljön som domineras av digitala plattformar har fört med sig nya utmaningar. Även mediekonsumenter delar denna upplevelse. År 2023 uttryckte 93 % av finländare oro för utländska påverkansoperationer, 76 % för desinformation ("falska nyheter") och 57 % för informationsöverflöd.

93 % av finländare är oroadе för informationspåverkan från främmande makter och 76 % för desinformation.

Informationssäkerheten hotas av att tilliten försvagas – såväl till samhällets informationsinstitutioner som till andra människor. Forskning bekräftar denna trend, som också omfattar en ökande polarisering av åsikter:

- Det höga förtroendet för nationella nyhetsmedier minskar något, och det finns tecken på polarisering: minskat förtroende är särskilt tydligt bland män, personer med endast grundskoleutbildning, unga, arbetslösa och i synnerhet bland anhängare av Sannfinländarna.
- Förtroende har många uttryck. En majoritet (54 %) tillhör de tillitsfulla, som i allmänhet litar på alla nyhetsmedier. Endast en liten andel (7 %) är misstänksamma och litar knappt på några nyhetsmedier alls. Bland de selektiva (28 %) riktas misstron främst mot kvällstidningar, medan de neutrala (11 %) varken ser medier som särskilt pålitliga eller opålitliga.

- Exempelvis skiljer sig ryskspråkiga finländares uppfattning av nationella medier märkbart från befolkningen i genomsnitt. Endast 28 % litar på medier i någon utsträckning, och så många som 17 % uppger att de inte har något förtroende för medier alls.
- Betydelsen av social identitet är särskilt stor för unga. Bland personer under 30 år påverkas förtroendet till medier i hög grad av vännernas åsikter och rekommendationer från andra användare. Samtidigt är de skeptiska till äldre generationers MIK-förmågor.
- Unga är särskilt kritiska mot traditionella medier och lyfter fram kommersialism, upprepning av samma teman, avsaknad av alternativa röster samt informationsöverflöd i allmänhet. Liknande kritik uttrycks också av äldre som är missnöjda med nationella medier.

Målgruppsanpassad MIK som lösning

I denna tid av polykriser bör medie- och informationskunnighet tydligt fokusera på att bygga tillit – på samhällsnivå, inom informationsinstitutioner och mellan individer. Detta lyfts också fram i den nya säkerhetsstrategin för samhället, där individens kritiska mediekunnighet och digitala färdigheter nämns.

Strategin behandlar dock knappt alla grupper, trots att informationssäkerhet och -resiliens kan förutsätta olika typer av läskunnighetsåtgärder för olika informationsgemenskaper. Studier från Nationella audiovisuella institutet Kavi och Kulturpolitiska forskningscentret Cupore visar att personer som tillhör språkliga eller kulturella minoriteter eller olika specialgrupper ofta har sämre förutsättningar att utveckla sina mediekompetenser. Samtidigt är olika grupper en säkerhetsresurs då de bidrar med perspektiv till det demokratiska samtalet och beslutsfattandet.

Olika grupper utgör en säkerhetsresurs genom att erbjuda flera perspektiv.

MIK-färdigheter kan inte läras ut om mottagarna inte har någon form av tillit till samhället och till nationella kvalitetsmedier. Därför är tillitsbyggnad och stärkandet av läskunnighet i ständig förändring och ömsesidigt beroende av varandra. Detta kräver kontinuerligt samarbete och informationsutbyte mellan samhällsaktörer – politiker, beslutsfattare inom MIK-politik, medier, lärarutbildningar, utbildningssystemet och civilsamhället – såväl nationellt som internationellt, särskilt inom EU.

Policyrekommendationen bygger huvudsakligen på artikeln:

Horowitz, M., & Matikainen, J. (2024). Luottamusta rakentamassa. Media- ja informaatiolukutaito ja kansallinen resilienssi. (*Bygga tillit: Medie- och informationskunnighet och nationell resiliens.*) Aikuiskasvatus, 44(4), 255–267.

<https://doi.org/10.33336/aik.127660>

Rekommendationen har tagits fram i samarbete mellan två konsortier inom Finlands Strategiska forskningsråd (STN):

DECA (Helsingfors universitet, kommunikation 352557)

IMAGINE (Helsingfors universitet, kommunikation 352701)

Kontaktpersoner:

DECA
IMAGINE

Minna Horowitz
Janne Matikainen

minna.aslama@helsinki.fi
janne.matikainen@helsinki.fi

DECA
IMAGINE

<https://www.decatutkimus.fi/huvudsida-sve>
<https://stnimage.fi/en/home/>

